

UPPDATERAD 2024

FÖRSKOLEVERKSAMHET

- NATIONELLA MINORITETER
- SPRÅK OCH KULTUR

Lekande barn på avdelningen Nalle-Maija i Kiruna.

FOTO: HANS-OLOF UTSI

Förord

Sedan år 2000 är *samer* (även urfolk), *sverigefinnar, tornedalingar, romer* och *judar* erkända som nationella minoriteter i Sverige. Erkända minoritetsspråk är *samiska, finska, meänkieli, romani chib* och *jiddisch*. Samtliga varieteter av dessa språk omfattas.

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk stärker det skydd för Sveriges historiska nationella minoriteter och deras språk.

Det folkrättsliga skyddet för de nationella minoriteterna och minoritetsspråken har sin grund i Europarådets båda minoritetskonventioner *Stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* och *Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter* samt andra internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter.

De nationella minoritetsspråken, som utgör en del av det svenska kulturarvet, ska bevaras och utvecklas som levande språk i Sverige. Med tanke på språkens fortlevnad och utveckling utgör förskoleverksamhet ett kraftfullt verktyg i revitaliseringsarbetet.

I den här skriften kan du läsa om hur förskoleverksamheter, representanter för nationella minoriteter och forskare ser på frågor om förskoleverksamhet på nationella minoritetsspråk.

Lena Huss: ”Förskolornas arbete med minoritetsspråk är avgörande”

FOTO: JOHAN JEPPSSON

FÖRSKOLOR MED EN VÄLPLANERAD språkstrategi och en kunnig personal som har en positiv språkattityd lyckas bäst med att få barn att lära sig och vilja använda alla sina språk. Det menar professorn och forskningsledaren Leena Huss på Hugo Valentin-centrum vid Uppsala universitet.

– Det krävs en medvetenhet i förskolan, både hos ledningen och personalen. Enligt läroplanen ska barnens alla språk främjas och man ska utgå ifrån barnens bakgrund.

Leena är känd för sitt engagemang för de nationella minoritetsspråken och har skrivit ett antal artiklar och böcker. Barnens möjligheter att utveckla och bevara sina minoritetsspråk är en av hennes hjärtefrågor.

Enligt henne har förskolan en viktig och stor roll.

– Förskolan är jätteviktig eftersom Sverige hör till de länder där de allra flesta barnen går i förskolan och är där en stor del av sin vakna tid. När barnen är små är de mer formbara och har ännu inte några förutfattade meningar om språken.

Leena säger att de har sett att förskolor med en uttalad policy är de som fungerar bäst. Ofta kan det handla om en avdelning i en förskola som har en tydlig språkinriktning. Personalen kan båda språken och intresset för tvåspråkighet är stort. Rent praktiskt kan det vara så att avdelningen tydligt informerar om att under vissa tider under dagen sker all verksamhet på det nationella minoritetsspråket.

– Då får man en struktur, annars är det lätt att man glider över i svenska. Det är lite vanskligt om man beslutar att skapa en tvåspråkig förskola om man inte tänkt igenom det riktigt.

Leena tror inte på förbud, man ska inte säga att svenska är förbjudet men man ska visa att man har en hög ambitionsnivå för det nationella minoritetsspråket.

På vissa förskolor ser man att barnen som är i fyra-femårsåldern övergår mer och mer till svenska i leken. Men det är inte så konstigt menar hon.

– Barnen anammar stämningen som finns i samhället där svenska uppfattas som det viktiga. Ju äldre barn blir desto mer påverkas de. Men min övertygelse är att man inte ska förbjuda eller störa leken och uppmana dem att prata de nationella minoritetsspråken igen. Det kan ge en motsatt effekt.

Istället har personalen en viktig uppgift i att alltid försöka motivera barnen att vilja använda sitt andra språk mer genom engagerande och roliga upplevelser och aktiviteter.

> *”Minoritetsspråken behöver kontinuerlig stimulans för att överleva.”*
> **LEENA HUSS**

OCH HÄR KOMMER ÄVEN föräldrarna in. När barnen kommer hem och möts av en positiv och intresserad attityd så växer också viljan att lära sig mer. Man ska gärna prata om det barnen lärt sig och om man inte kan språket själv visa intresse för det barnet kan och försöka lära av dem.

En del föräldrar anser att barnen får modersmålet på förskolan och då kan man använda mer svenska hemma utan dåligt samvete.

– Det här handlar om vilken ambitionsnivå man har som förälder. Men förskolan räcker sällan ensam till för att ett barn ska få två funktionella användbara språk. Det behövs att en eller båda föräldrar använder språket hemma eller att andra släktingar hjälper till, säger Leena. När föräldrar inte har språket blir förskolans språkarbete mer avgörande. Men det är fortfarande viktigt att föräldern visar sitt intresse.

– Det är inte ovanligt att föräldrar också vill lära sig språket och anmäler sig till kurser. Det är bra att åtminstone lära sig lite grann. Det är symboliskt viktigt att barnet ser att det här är bra och oj, det ordet kunde mamma eller pappa också. Hon poängterar att man som förälder inte behöver oroa sig för svenskan, för den är så dominant i samhället.

Men minoritetsspråken behöver en kontinuerlig stimulans för att överleva. På en del förskolor styrs språkanvändningen av hur många barn som pratar svenska eller minoritetsspråken och Leena säger att om man ”bara” har ambitionen att barnen ska kunna kommunicera lite grann på sitt andra språk fungerar det nog. Men vill man stärka minoritetsspråken måste det till en fastare struktur. Det är viktigt att vara uppmärksam på om språket tenderar att gå över till svenska stora delar av dagen.

KLIVET FRÅN FÖRSKOLA TILL skola är ett bekymmer. Många föräldrar upplever att barnen får ett bra språkligt stöd i förskolan men i skolan är det plötsligt bara en timmes modersmålsundervisning i veckan.
– Då stagnerar språket, säger Leena.

Om barnet inte kan minoritetsspråket och inte har det hemma, är det möjligt att lära sig språket flytande i förskolan?

– Ja, man kan i alla fall lära sig ett språk som fungerar i vardagen muntligt. Man får ett gott uttal och särskilt om man börjar prata språket som liten. Jag har erfarenhet av att det efter ungefär fyra–fem månader brukar börja

fungera bra, då förstår många barn vardagsspråket och har börjat prata själva. Och jag menar att allt som man kan få är bättre än inget. Barnen kan senare lära sig mer när motivationen växer.

LEENA TYCKER ATT MAN ska använda sig av all kunskap man har omkring sig, pratar mor- och farföräldrar eller släktingar språket – involvera dem i barnens språkutveckling. Ge barnen en praktisk motivation till varför det är bra att kunna språket. Det gäller att ta sig över tröskeln och inte tro att man inte kan hjälpa sitt barn till två språk.

Hur ska man förbereda sig inför en tvåspråkig förskola?

– Framför allt ska man se till att träffa personalen och prata om förskolans mål och så får man beskriva vilken kunskap barnet har. Prata också med andra föräldrar.

Kan man ännu se någon effekt av de tvåspråkiga förskolorna?

– Det tycker jag. Föräldrar säger att deras barn använder språket mer. Men jag har också märkt att det finns en oro för hur det ska gå när man kommer till skolan. Och där hänger det ofta på föräldrarna att försöka påverka kommunen. Så lite undervisningstid som erbjuds i dag räcker inte enligt internationell forskning, säger Leena. ■

LEENA HUSS

- Är professor i finska och forskningsledare på Hugo Valentin-centrum vid Uppsala universitet
- Är författare till boken *Ska vi tala finska? Puhutaanko suomea?* En idéskrift för finskan i Sverige – Ideoita suomen kielen elvytykseen. Utgiven av Hugo Valentin-centrum, 2010.

VILL DU LÄSA MER?

- **LENORE ARNBERG**
  Så blir barn tvåspråkiga: vägledning och råd under förskoleåldern
- **GUNILLA LADBERG**
  Barn med flera språk – Tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle
- **ANNE KULTTI**
  Flerspråkiga barns villkor i förskolan: lärande av och på ett andra språk
- **SKOLVERKET**
  Flera språk i förskolan
- **SAMETINGET I NORGE**
  Veileder for barnehager med samiske barn
  Bagadallangirjjáš mánáidgárddiide gos leat sámi mánát

VAD GÄLLER I SVERIGE?

LAGEN (2009:724) OM NATIONELLA MINORITETER OCH MINORITETSSPRÅK

■ **4 §:** I språklagen (2009:600) anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjlighet att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

FÖRFATTNINGSKOMMENTAR:

I bestämmelsen anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Därutöver stadgas att de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur ska främjas av det allmänna. Begreppet kultur får även anses innefatta språk.

■ **17 §:** Rätten för enskilda att i vissa fall erbjudas förskola och viss annan pedagogisk verksamhet på finska, meänkieli eller samiska regleras i 8 kap. 12 b § och 25 kap. 5 a § skollagen (2010:800).

FÖRFATTNINGSKOMMENTAR:

Paragrafen ger upplysning om att bestämmelser om rätt till förskola och viss annan pedagogisk verksamhet på finska, meänkieli eller samiska finns i skollagen.

STADGA OM LANDSDELS- ELLER MINORITETSSPRÅK

■ **Artikel 8 Utbildning:** Att tillhandahålla en *väsentlig del* av förskoleundervisningen på ifrågavarande landsdels- eller minoritetsspråk.

FN:S KONVENTION OM BARNETS RÄTTIGHETER

■ **Artikel 30:** Barn, som tillhör minoritetsgrupper eller ursprungsbefolkningar, har rätt till sitt språk, sin kultur och religion.

SKOLLAGEN (2010:800)

■ **8 kap. 12b §:** En hemkommun som ingår i ett förvaltningsområde enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska erbjuda barn, vars vårdnadshavare begär det, plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska. Vårdnadshavare som ansöker om förskoleplats för sitt barn ska tillfrågas om de önskar plats i sådan förskola som avses i första stycket.

FÖRFATTNINGSKOMMENTAR:

Paragrafen är ny i och med att regleringen av rätten till förskola på minoritetsspråk överförs från minoritetslagen till skollagen.

■ **25 kap. 5 a §:** En kommun som ingår i ett förvaltningsområde enligt (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och som tillhandahåller sådan verksamhet som avses i 2 eller 5 § ska sträva efter att erbjuda barn, vars vårdnadshavare begär det, plats i sådan verksamhet där hela eller en väsentlig del av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska. Om kommunen erbjuder verksamhet enligt 2 eller 5 § ska vårdnadshavare som ansöker om sådan verksamhet tillfrågas om de önskar plats i verksamhet som bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska. Om en kommun som ingår i ett förvaltningsområde anordnar öppen förskola enligt 3 § ska kommunen, om det finns sådan efterfrågan, sträva efter att erbjuda hela eller en väsentlig del av verksamheten på finska, meänkieli respektive samiska.

LÄROPLANEN FÖR FÖRSKOLAN

■ Barn som tillhör de nationella minoriteterna, där urfolket samer ingår, ska stödjas i sin språkutveckling i sitt nationella minoritetsspråk och främjas i sin utveckling av en kulturell identitet.

LÄS MER: *www.skolverket.se, www.skolinspektionen.se*

Aili
T&P Outdoor

Stridbara föräldrar ordnade **samisk förskola i Krokom**

PÅ VIKEBO FÖRSKOLA I RÖTVIKEN har man en integrerad samisk verksamhet. Där jobbar förskolläraren Aili Nilsson och språkarbetaren Inger-Helene Toven. Båda är modersmålstalare i sydsamiska och starkt engagerade i språkets överlevnad.

Integreringen i förskolan innebär att personal som kan samiska pratar språket med de samiska barnen. I lokalerna syns det samiska bland annat i lekrummet där en kåta finns och ute på gården är motorcyklarna populära när det ska lekas rensamling. Överallt i förskolan finns pedagogiska skyltar med samiska ord och uttryck, bilder, flaggan och barnens egna teckningar av samiska miljöer. Tanken är att kommunikationen och informationen ska gå åt två håll. Likaväl som de samiska barnen lär sig språket och om sin egen kultur ska den svensktalande personalen också kunna ta till sig och förstå grunderna i det samiska.

– Personalen har alltid varit positiv till det samiska men ibland kan det bli kulturkrockar, säger Aili och ler.

Det kan handla om det enklaste som vilka bestick man använder, för de samiska barnen går det lika bra att äta med bara en kniv.

DE SAMISKA BARNEN HAR, tack vare integreringen, egna aktiviteter som knyter an till deras kultur. Det kan handla om att jobba mer koncentrerat med språket men det kan också vara en utflykt till någon som håller på att röka renkött. Rengärdet är en bekant plats för barnen, antingen kommer de från renskötarfamiljer eller så har de gjort besök med förskolan.

– Integreringen stärker identiteten för de samiska barnen men samtidigt implementerar vi den samiska kulturen för alla barn, säger Inger-Helene.

– Vi jobbar för att överbrygga skillnaderna och att man inte ska tänka vi och dem. Det är svårt att omvända en starkt rotad syn på oss samer, men vi tar små steg och hoppas att vi ska lyckas, säger Aili.

Att det nu finns en samisk integrering beror på aktiva föräldrar som slagits för sin rätt. Inger-Helene är språkarbetare på förskolan men i allra högsta grad en engagerad förälder. Hennes barn pratade enbart samiska när de kom till förskolan.

– Jag krävde samisktalande personal till mina barn. Jag ville inte att de skulle tvingas lära sig svenska. Men jag har blivit ifrågasatt, till och med av BVC som undrade hur barnen ska klara sig utan svenska. Men det är ju inga problem, svenskan är så stark i samhället så den lär de sig ändå.

Aili säger att i början ville den övriga personalen på förskolan att barnen som bara pratade samiska skulle lära sig svenska fort.

– Man trodde att de skulle bli utanför i barngruppen om de inte förstod svenska men barn gör sig alltid förstådda, säger hon.

Det viktiga är att man hela tiden uppmuntrar till att använda samiskan.

– Barnen är som svampar, de som inte kan samiska snappar hela tiden upp ord. Och vi brukar säga till den övriga personalen att de ska prata samiska. Säg det ni kan, även om det bara är ett ord, berättar Inger-Helene.

Eftersom förskolan inte har en renodlad samisk avdelning menar personalen att möjligheterna för att få igång ett levande språk är mindre. Därför är det viktigt att väcka ett intresse och visa barnen att samiska är bra att kunna.

– Det är viktigt att ha flera språkarenor. Samiskan ska

FOTO: JOHAN JEPPSSON

Inger-Helene Toven, förälder och språkarbetare, och Aili Nilsson, förskollärare på Vikebo förskola, tycker sig se ett ökat intresse för sydsamiskan men de befarar att antalet modersmålstalare minskar. Därför är förskolan viktig.

inte bara vara ett språk som hörs vid middagsbordet, säger Inger-Helene.

Att barnen är trygga i sin samiska identitet ser personalen tydligt.

– De är väldigt stolta och säger till de andra barnen: jag är ju same och det är inte du. Och det är bara naturligt för dem alla. Det ser jag som positivt, säger Aili.

De samiska språkarbetarna i Krokoms kommun har möten en gång i månaden och planerar då för de samiska verksamheterna.

– Kommunen har tagit fram ett styrdokument för förskolan och det är väldigt bra. I det ingår bland annat att personalen ska prata samiska, språket ska höras och varje samiskt barn ska ha grundläggande kunskaper i samiska när de kommer till skolan, säger Inger-Helene.

Minst en gång per termin brukar också Vikebo och Änge förskolor mötas för att ha kulturdagar och språkbada.

– Det är bra för barnen men också för oss språkarbetare eftersom man kan känna sig ganska ensam på sin arbetsplats, säger Inger-Helene.

PÅ ÄNGE FÖRSKOLA FINNS en samisk avdelning, Naestie, med sju barn i åldrarna 2–6 år. Barnskötaren Janni Klemensson Jannok kan både nord- och sydsamiska tack vare sina språkmedvetna föräldrar. Hon stortrivs med barnen.

– Det är ju hjärtats språk och jag vill ge dem en stark språkgrund. Det känns bra att veta att jag gör det jag kan.

Janni pratar bara samiska med barnen och när orden inte räcker till använder hon tecken.

– Det här ska vara en stark språkarena och målet är att allt ska vara på samiska. Men barnen väljer ofta att prata på svenska i leken i en viss ålder. Fast det beror på vem de pratar med, det finns också barn som pratar mer samiska.

En del barn har fått lära sig samiska hemma och andra inte, men då kan de i stället ha föräldrar som är måna om att ta tillbaka språket.

Pedagogerna pratar alltid samiska sinsemellan, även när de är med pedagoger från andra avdelningar. De vill visa att språket är viktigt i alla situationer.

Eftersom det är ont om läromedel på sydsamiska måste de hela tiden vara kreativa och hitta på egna lösningar.

Barnen har nyligen jobbat med kroppen och funderat över sig själva. De pratar om saker som hör livet till i de samiska åtta årstiderna, allt från renskötsel till bärplockning och älgjakt. Det väsentliga är att ta upp det som barnen känner igen hemifrån.

PÅ SAMLINGEN SJUNGER BARNEN på samiska, tittar på bilder, tränar på årstider, väder, månader och alfabetet. Veckodagarna lärde de sig i ett nafs tack vare en sång.

– Det är kul att hitta roligare sätt att lära sig saker på. I stället för att bara traggla orden så sjunger vi veckodagarna, säger Janni.

Hur ser du på framtiden för sydsamiskan?

– Ljust, man måste vara optimist. Jag hoppas att det ska bli en självklarhet för barn att få en samisk utbildning, föräldrar ska inte behöva kämpa för det.

Förhoppningen är att lyckas bygga en stabil grund inför skolan. Janni tycker att den samiska avdelningen är mycket viktig. Här får barnen ta plats i en miljö som de känner igen sig i. Det kan handla om så enkla saker som att färglägga bilder med samiska motiv i stället för djungelmotiv eller att lägga pussel med djur som finns i barnens nära natur.

– Barnen ser sig som samer, det är självklart. Och det kulturella finns med dem hela tiden i leken.

Janni önskar att förskolan kunde ha en bättre utemiljö med skog och terräng som skulle vara mer naturlig för barnen. Nu är det en inhägnad vanlig gård med gungor och sandlådor.

– Det blir krockar mellan det som vore naturligt för oss och lagar, till exempel att det måste vara staket runt förskolan.

Och ibland krockar den svenska och samiska pedagogiken. Janni skrattar när hon berättar att de fick plocka bort lassot från den gemensamma förskolegården eftersom inte alla barn förstod att det var ett kastredskap utan började knyta fast varandra.

– Om vi hade en egen gård skulle vi kunna ha lasson och horn, säger hon. ■

FOTO: JOHAN JEPPSSON

Barnskötaren Janni Klemensson Jannok med barnen Hilma, 6 år, Alina, 6 år och Silja 3 år. Janni stortrivs på den samiska avdelningen Naestie på Ånge förskola.

Bato 5 år och Grofo 3 år leker tv-program.

Romskt personalkooperativ **gjorde alla till vinnare**

FÖRST TOG DE ROMSKA kvinnorna steget att gå en utbildning. Sedan startade de ett personalkooperativ och en romsk förskola i förorten Gårdsten i Göteborg.

– Alla har vunnit på det här. Vi har fått jobb och romer låter sina barn gå i förskolan, säger Sali Resblom, ordförande.

Förskolan Romano Ilo med två avdelningar ligger mitt i hyreshusområdet på Muskotgatan. Utanför deras fönster breder stora grönområden ut sig.

Sali, systern Nasta Resblom som är barnskötare och kokerska och Salis barn, sonen Gurane och dottern Vorza Djinisov, som vikarierar på förskolan tar emot tillsammans med förskolechefen Yvonne Palm.

– Jag tror att det här är det enda romska kvinnokooperativet i hela världen. Det här är riktig kvinnokraft, säger Yvonne.

ALLT BÖRJADE 1999 NÄR Yvonne jobbade med ett bosniskt projekt i Angered som väckte nyfikenhet hos romer i området. Först kom männen och sedan kvinnorna som uttryckte en önskan om att få starta ett eget projekt och utbilda sig.

– Kvinnorna ville visa samhället att de också vill ha jobb, säger Yvonne.

Hon blev lika nyfiken och bestämde sig för att de tillsammans skulle organisera något bra. De startade en barnskötarutbildning och en projektförskola där kvinnorna hade sina barn och samtidigt utbildade sig.

Men det skedde inte utan motstånd. Kvinnorna blev ifrågasatta, deras män likaså. En mamma ska vara hemma med sina barn var den allmänna uppfattningen.

– Det var inte lätt. Vi var tvungna att vara starka men vi ville det här. Vi bestämde oss för att lyckas för våra och andra romers barn. Vi ville att andra romer också skulle få utbilda sig och ha sina barn på förskola, säger Sali.

De knöt en folkhögskola till projektet och femton kvinnor gick utbildningen.

– Vi hade kunnat utbilda många fler för intresset var stort, men kommunen sa nej till en fortsättning. Och jag tänkte: Så dumma ni är! Här har vi ett projekt som ger kvinnor jobb och romer integreras, en vinst ur alla perspektiv, säger Yvonne.

”Det står tydligt i läroplanen om barnens rätt till och vår skyldighet att stärka deras identitet och språk. Förskolan kan hjälpa barnen med deras idenitet, att man ska våga säga att man är rom.”

YVONNE PALM, FÖRSKOLECHEF

2001 STARTADE FÖRSKOLAN MED en avdelning och sedan 2009 har man två avdelningar. Personalen har sett kull efter kull gå vidare till skolan och klara det riktigt bra. Och barnen som gått i förskolan har en bra skolnärvaro.

Från början var förskolan enbart inriktad på romer men personalen bestämde sig för att öppna upp verksamheten.

– Vi kände så här, vi bor i Sverige och då ska vi ha alla med oss. Och det finns ingen skola med bara romska barn och då är det bra om våra barn redan på förskolan gått med andra barn, förklarar Sali.

Fokus är dock fortfarande att särskilt uppmuntra romer att söka plats för sina barn och målet är att alltid ha romsk personal som kan språket.

FOTO: JOHAN JEPPSSON

Eftersom Sali en gång i tiden själv inte ville lämna sina barn på förskolan vet hon att föräldrarna behöver extra stöd. Det finns en rädsla för att barnen ska råka illa ut, bli mobbade eller skadade.

– Föräldrarna behöver trygghet och mycket handlar om hur man blir bemött.

Hon menar att förskolan har fått föräldrar att växa i sin roll och lita på att de kan vara trygga. Och Yvonne påpekar att den tryggheten är viktig för barnen att se. Den stärker alla.

– Det står tydligt i läroplanen om barnens rätt till och vår skyldighet att stärka deras identitet och språk. Förskolan kan hjälpa barnen med deras identitet, att man ska våga säga att man är rom.

Förskolan ställer också krav på föräldrarna.

– Vi är väldigt noga med att barnen ska vara här varje dag. Det är viktigt för att de senare ska klara skolan. Att vara här två eller fem dagar gör stor skillnad, säger Yvonne.

Sali Resblom med sonen Gurane och dottern Vorza.

FOTO: JOHAN JEPPSSON

VORZA OCH GURANE SÄGER att deras mamma är en förebild.

– En del ansåg att vi har tappat det romska, att vi gått över i en svensk identitet. Men till slut insåg många som kritiserat oss att de också måste göra som vi och nu är det bra.

Förskolan har två avdelningar, 1–3 år och 3–5 år, och pedagogerna märker att de romska barnen på den yngre avdelningen är mer benägna att använda sitt språk. De äldre barnen halkar lätt in i svenskan, men så fort de vill vara lite ”hemliga” använder de romani chib.

Personalen har ambitionen att vara konsekvent och prata romska med barnen som kan språket och när barnen byter till svenska försöker de försiktigt locka dem tillbaka till modersmålet. Men Vorza påpekar att det är viktigt att inte störa leken.

De romska barnen, just nu sju på lilla avdelningen och sex på stora, får också en gång i veckan en språktimme där de går åt sidan med Sali eller Vorza för en egen ”undervisning”.

– Barnen behöver uppmuntras att använda sitt språk. Det är vanligt att många använder alltmer svenska hemma så det är viktigt att de får prata romska här, säger Sali.

Vorza har hand om de små barnen och hon har nyligen lärt dem om djuren på bondgården. De äldre barnen lär sig bokstäver, siffror, ord, färg, form och alla barn får höra sagor med romska karaktärer.

PÅ SAMLINGEN GÅR MAN igenom datum, veckodag och år och barnen vill ofta sjunga. Barnen väljer vilket språk de vill använda och personalen använder romska med dem som kan. Högläsningen på vilostunden är extra viktig. Familjerna kan också få låna hem sagopåsar med böcker. Men det stora bekymret är att det finns få böcker på romska.

Barnen får se teater och gå till biblioteket och nu jobbar personalen för att få i gång en musikverksamhet.

På förskolan jobbar man med traditioner och kultur. Alla barnens ursprung uppmärksammas och för romernas del handlar det om att visa upp kläder, laga maträtter och prata om den romska flaggan bland annat.

Flera romska föräldrar som kommer för att hämta sina barn pratar om hur nöjda de är med förskolan. Ljubica Novakov och Maria Ivanov med varsin son på förskolan berättar att de har äldre barn som gått där och nu går i skolan. Båda tycker att det är bra att barnen får höra och prata romska på förskolan eftersom det lätt blir mycket svenska, även hemma.

– Vi hör att det kommer mer romska ord. Och vi kände Yvonne sedan tidigare så det kändes bra att ha barnen här, säger Ljubica. ■

FOTO: JOHAN JEPPSSON

”Vi hoppas och tror att föräldrarna är jättenöjda med förskolan. Barnen kommer varje dag och syskon från flera familjer har gått här”, säger personalen på Romano Ilo.

Niklas Mämmi med dottern Liv, 3,5 år.
– Liv sjunger på finska och vi ser att det går fort framåt med språket nu. Min fru har själv tappat språket så hon tycker att det är jättebra att Liv får lära sig meänkieli. Jag pratar bara meänkieli med Liv. Min pappa är från Saivomuotka och mamma från Finland så hemma hos mig pratade vi meänkieli och finska. Förskolan har påverkat Livs språk jättemycket och det är härligt att se.

Dragan Pogar och Natasa Korotkov föräldrar till barnen Bato, 5 år och Grofo, 3 år.
– Förskolan har betytt mycket. Det är bra med modersmålsstöd och barnen är jätteduktiga. Vi kände lärarna här och min brors barn har gått här, de var också jättenöjda. Vi pratar mycket romani med barnen. De kan svenska så bra så vi försöker använda romani så mycket som möjligt. Barnen pratar också ofta romani med varandra.

Heli Puranen Nilimaa, mamma till Eero, snart 4 år.
– Eero pratar finska med mig och han är medveten om att vi har två språk hemma. Mammaspråket och pappaspråket. Som förälder känner man sig ofta ganska ensam och då är förskolan väldigt viktig för språkutvecklingen. När jag skulle lämna min tvååring som bara kunde finska på förskolan var det jätteviktigt att språket fanns där. Det är ju känslospråket, hjärtespråket. Hade inte Eero gått här hade han inte kunnat språket lika bra som han nu kan det.

Ana Sarov med barnen Bobby 7 år och Valentina 6 år.
– Det är bra att båda språken finns på förskolan, det är bra att prata varje dag och med andra vuxna. Hemma blir det mest svenska så det är bra att de pratar romani i förskolan. Om vi pratar romani hemma så svarar barnen också på romani. Jag har själv romsk och serbisk bakgrund och har bott i Sverige i elva år. I Serbien hade vi inte romani i skolan.

Tiina Kuurola och sonen Tyr, 3 år.
– Jag är finsk och gick själv i finsk klass till sexan. Jag pratade bara finska, kunde ingen svenska förrän efter sexan. Barnens pappa är svensk men han tyckte också att barnen skulle gå i finsk förskola och skola eftersom det är en rikedom att kunna flera språk. Förskolan ger barnen en trygghet och det är viktigt för den språkliga utvecklingen. Jag pratar både finska och svenska med Tyr och jag läser för barnen på finska. Jag hör att Tyr leker på svenska. Det är viktigt att han kan finska så att han kan kommunicera med släktingar. Det märks i hans språk att han går på förskolan för han använder ord som vi inte använt hemma.

Inger-Helene Toven, mamma till tre barn som är 1, 6 och 7 år.
– Det viktigaste är att mina barn får prata sitt språk i förskolan och skolan och vara trygga i sina värderingar och bli väl mottagna.

Taru Välkky och dottern Alina, 2 år.
– Jag är finsk, flyttade hit för fyra år sedan. Min man är också finsk men bodde här. Vi pratar bara finska hemma. Det är viktigt att Alina får gå på finsk förskola och hon ska fortsätta på den sverigefinska skolan sedan. Alina är finsk men hennes syster som är 21 år pratar svenska och är mer svensk. Jag har också märkt att Alina lärt sig svenska ord sedan hon började på förskolan.

FOTO: Johan Jeppsson, Hans-Olof Utsi och Ann-Helén Laestadius

På förskolan Lilla Björns avdelning Nalle-Maija uppmuntras barnen att prata finska eller meänkieli. Språkutvecklingen har gått fort framåt hos barnen sedan avdelningen blev helt finsk- och meänkielitalande.

I Kiruna vimsar spindeln **på finska och meänkieli**

DET ÄR DAGS FÖR LUNCH och lilla Freja, 2 år, säger glatt på meänkieli att hon ska tvätta händerna. ”Freja pessee käet!” På bara sju månader har hon lärt sig språket som inte finns hemma.

– Ju tidigare de kommer till oss desto bättre blir språket. De är så formbara när de är små, säger Kaisa Edvinsdotter, modersmålspedagog på förskoleavdelningen Nalle-Maija.

2010 öppnade förskolan Lilla Björn i Kiruna avdelningen Nalle-Maija med resurser för finska och meänkieli. Det första året efterfrågades bara finska av föräldrarna men allt eftersom åren gått har intresset för meänkieli ökat och är nu jämbördigt med finskan.

Ganska snart insåg både personal och föräldrar att det inte räckte med fyra timmar meänkieli och finska om dagen. Svenskan tenderade hela tiden att ta över, inte minst för att barngruppen vissa terminer hade en majoritet svensktalande barn med föräldrar som inte var intresserade av språkinriktningen. Vem som helst, med eller utan språkbehov, kunde söka till Nalle-Maija. Personalen flaggade hos sina chefer om att det inte fungerade och till slut satte föräldrarna ner foten och krävde en meänkieli- och finsktalande avdelning med egen kö.

– Det var orättvist mot alla så som det var. Föräldrar med barn som kunde finska hamnade på andra förskolor medan svensktalande barn hamnade här. Så vi skrev till skolchefen som kallade till möte och sedan blev det som vi önskade, berättar mamman Heli Puranen Nilimaa.

Hösten 2014 var den egna kön ett faktum och nu går sjutton barn i åldrarna 1–5 år på avdelningen med tre pedagoger som behärskar finska och meänkieli. Personalen pratar bara finska och meänkieli medan barnen kan välja språk. På samlingen innan lunchen uppmuntrar Kaisa och kollegan Maaria Sunna barnen att prata på finska och meänkieli. De tar fram bastuhinken med borsten och vattenskopan och barnen får lära sig ritualen samtidigt som de får en kroppskännedom och lär sig orden.

De små pratar obekymrat finska medan några av de äldre barnen svarar på svenska. Sångerna sjungs på meänkieli eller finska. Imse vimse spindel. Hämä hämä häkki.

– Det är en enorm skillnad jämfört med tidigare. Vi är inte lika stressade längre, förut var det svårt att hinna möta alla barn. Vi tycker att det är viktigt med ett lustfyllt lärande och barnen som lär sig svenska och minoritetsspråken parallellt väljer sedan själva sitt talspråk, säger Kaisa.

> *”Ju tidigare de kommer till oss desto bättre blir språket. De är så formbara när de är små.”*
> **KAISA EDVINSDOTTER, MODERSMÅLSPEDAGOG**

HELI PÅPEKAR ATT DE ser en stor skillnad på barnens kunskapsnivå och också viljan att använda språket.

– Jag pratar bara finska med min son Eero och han pratar finska med mig, men när det kommer svenska barn byter han språk. Jag märker att om han varit ledig länge från förskolan pratar han mindre finska och så fort han är här igen så kommer finskan tillbaka.

Kaisa säger att de efter en termin ser att barnen som inte har språket naturligt hemma också har lärt sig mycket. De förstår, pratar en hel del och sjunger med i sångerna och kan ramsorna.

– Vi lägger grunden för ett livslångt lärande. Och vi ser

FOTO: HANS-OLOF UTSI

att mor- och farföräldrar som kanske upplevt att bli försvenskade inser att de faktiskt kan börja använda sitt språk igen och prata med barnbarnen. Det betyder mycket för alla.

Och för den ”förlorade generationen”, många födda på 60- och 70-talet, blir barnens språkutveckling kanske än mer viktig. Man behöver inte ha dåligt samvete för att man inte lärt sig språket.

– Min fru har tappat både samiskan och finskan och hon tycker att det är jättebra att vår dotter Liv får lära sig meänkieli. För det är ju inte bara ett språk man tappar utan också en identitet, säger pappan Niklas Mämmi.

PÅ FÖRSKOLAN JOBBAR MAN mycket med identitet, kultur och traditioner. I lekrummen finns Muminfigurer som barnen skapat egna sagor om med bild och text, de har en karta över Sverige och Finland och pratar om var man bor och hur det sett ut historiskt och var språken talats. I lekköket finns en tornedalsk vedspis och på väggarna bilder på typisk finsk och tornedalsk mat. De har temaveckor om Finland och kulturdagar när de pratar om samer, sverigefinnar och tornedalingar och hela förskolan uppmärksammar högtidsdagar.

– Och när barnen fyller år uppmärksammar vi dem genom att ta fram finska flaggan eller tornedalsflaggan, säger Maaria.

Ett av barnens stora hedersuppdrag är sångstunderna på äldreboenden i Kiruna, bland annat Gläntan som är ett minoritetsspråksboende.

– De tränar inför det och gillar det jättemycket. Och de äldre tycker om besöken, säger Maaria.

Pedagogerna har lagt märke till att barnen oftare byter till svenska när de blir lite äldre. Personalen försöker då fånga upp finskan igen utan att störa leken för mycket.

– Då kan vi fråga – kan du säga det på finska så jag förstår bättre.

Med de äldre barnen jobbar man också med teater för att få in språket i en lustfylld aktivitet.

Läroplanen för förskolan följs men man använder sig av material på meänkieli eller finska när det är möjligt.

FÖRSKOLAN SPELAR EN STOR roll i barnens språkutveckling. Många föräldrar jobbar heltid och då behövs språkstimulansen i förskolan. Men den stora oron är övergången till skolan. Heli säger att sjuåriga dotterns språkutveckling avstannat eftersom hon nu bara får en timmes finska i veckan.

– Vi fick veta att skolan skulle ha en finsk inriktning som en uppföljning på förskolan men så blev det inte. Jag tror inte att viljan finns hos kommunen. Först sa man att det inte fanns ett behov av en finsk förskola och nu säger man samma sak om skolan.

Kaisa håller med om att gapet blir för stort, men säger att ett samarbete är på väg att utvecklas.

Kön till Nalle-Maija är lång, men Kaisa och Maaria konstaterar att alldeles för många kirunabor inte ens är medvetna om den specialiserade förskoleavdelningen.

– Jag tycker att kommunen borde informera om vår förskola till nyblivna föräldrar. Och över huvud taget borde man informera om fördelarna med tvåspråkighet. Förut trodde man att barn skulle bli halvspråkiga, men det är ju tvärtom, all språkinlärning går bättre, säger Kaisa.

Ett dilemma är bristen på meänkieli- och finsktalande förskollärare och barnskötare. Och pedagogerna är oroade för meänkielins framtid. De menar att det är viktigt att visa att man satsar på språken för att höja statusen. ■

FOTO: HANS-OLOF UTSI

På samlingen plockas bastuhinken med borsten och vattenskopan fram och barnen uppmuntras att prata finska och meänkieli.

Maaria Sunna och Kaisa Edvinsdotter är modersmålspedagoger på förskoleavdelningen Nalle-Maija.

På Pikku-Erkki peppas **barnen att prata finska**

PÅ PIKKU-ERKKI I ESKILSTUNA stärks barnen i sina dubbla identiteter.

– Vi peppar barnen att bli starka självständiga individer som lätt kan ställa om mellan språken, säger förskolläraren Nina Puolakanaho.

Finskan är ständigt närvarande på förskolan. Det pratas och sjungs på finska, på väggarna hänger bilder med finsk text, veckodagar och månader anges på finska och i bokhyllan finns gott om finska böcker.

Personalen pratar uteslutande finska med varandra och målet är att alltid prata finska med barnen, medan barnen använder både finska och svenska. När förskolan har barn som inte kan flytande finska måste personalen ibland använda lite svenska.

Just nu är en av avdelningarna med fjorton barn i åldrarna 3–5 år en grupp med många barn som kan tala finska. Alla barn kommer från familjer där minst en vuxen pratar finska. Förskolläraren Nina säger att det varierar från år till år.

– Förra året var gruppen mer svensktalande. Då fick vi prata lite mer svenska för att barnen skulle förstå och hänga med. I år är det fler barn som pratar finska.

När barnen börjar på Pikku-Erkki får pedagogerna ganska snabbt en inblick i hur mycket finskan används hemma och vilken nivå barnen är på. Och allt eftersom barnen börjar prata eller ordförrådet utökas så följer personalen deras språkutveckling och anpassar finskan efter den.

– En del föräldrar tycker att det räcker att barnen får finska här men vi brukar uppmuntra dem att prata finska hemma också. Det är svårt att hålla språket levande när man slutar på förskolan om man inte pratar finska hemma, säger Nina.

Pikku-Erkki jobbar för att uppnå en aktiv tvåspråkighet. Nina säger att de försöker ha med språket i allt de gör, allt från samlingen till maten och leken. De yngsta barnen använder finskan mest men i fyraårsåldern händer något under leken.

– Då har vi märkt att barnen börjar leka mer på svenska. Vi vet inte riktigt varför det sker. Men fram till treårsålder har de satt grunden för språken och sedan verkar det sociala språket, svenskan, ta över i leken. Vi försöker komma in med finska fraser men ofta leker de avancerade lekar och man vill inte gå in och störa för mycket.

NINA ÄR UTBILDAD FÖRSKOLLÄRARE och lärare för de lägre årskurserna och hon valde att specialisera sig på tvåspråkighet och språkutveckling under utbildningen. Något som hon haft stor nytta av i arbetslivet.

– Det är jättespännande att komma ut i verksamheten och se hur det fungerar med två språk för barnen. Jag är själv född i Finland och kom hit när jag var tre år. Finskan ligger mig nära om hjärtat och jag tycker verkligen om att jobba med språk och språkutveckling.

Den här terminen har avdelningen fem sexåringar och alla har lärt sig att läsa och är med andra ord redo för skolstarten till hösten. På väggen i samlingsrummet hänger ett femtiotal kort med bilder och finsk text.

– Vi har använt ord som börjar på samma bokstav som barnens namn börjar på. Det är jätteroligt att alla lyckats knäcka koden och lärt sig att läsa. Och de små tycker att det är spännande och snappar också upp ord och lär sig att räkna, berättar Nina.

Pedagogerna använder också färg, form och djur för att leka fram intresset för att läsa och räkna.

FOTO: JOHAN JEPPSSON

Nina Puolakanaho har jobbat på Pikku-Erkki sedan 2005 och är utbildad förskollärare och lärare med språkutveckling som särskild inriktning.
– Det är jätteroligt att få jobba med tvåspråkighet och särskilt med finskan som ligger mig varmt om hjärtat.

Varannan måndag samlas alla förskoleavdelningar för en musikstund i församlingshemmet och då har dragspelsmusiken en given plats.

FOTO: JOHAN JEPPSSON

DET FINNS INGET SPRÅKKRAV för varken föräldrar eller barn, man kan söka till förskolan oavsett bakgrund. De allra flesta söker sig medvetet till Pikku-Erkki för att deras barn ska få det finska språket och den finska kulturen.

– Förutom språket jobbar vi mycket med traditioner, firar till exempel finsk jul, finsk Valborg, äter memma till påsken och pratar om sverigefinska dagen och flaggan. Vi pratar om den finska matkulturen, om att Sverige och Finland varit ett land och så firar vi självständighetsdagen, berättar Nina.

Barnen får ofta chansen att se finskspråkig teater och varannan måndag samlas alla Pikku-Erkkis förskoleavdelningar för en gemensam musikstund med dragspel på församlingshemmet.

Nina säger att Eskilstuna är en finsk stad på så vis att där bor många finsktalande. Det är inte ovanligt att man pratar eller hör finska på stan. Pikku-Erkki har också haft en del barn som inte kunnat svenska alls, utan bara pratat finska.

Enligt Nina finns det en stor medvetenhet bland föräldrar födda på åttio- och nittiotalet, de vill att barnen ska lära sig finska så förskolan är ett självklart val. Men i högre årskurser på skolan har en del elever börjat välja bort Sverigefinska skolan till förmån för andra privata alternativ.

Vilken identitet anser barnen själva att de har?

– De flesta säger nog att de känner sig svenska men det finns några som är väldigt finska. Särskilt när det handlar om idrott, då brukar vissa barn som kommer från sportintresserade familjer bli väldigt finska.

Nina säger att hon själv har svängt i sin identitetskänsla, från att ha upplevt sig som väldigt finsk som barn till att mer och mer känna sig som både svensk och finsk i vuxen ålder. Och det beror till viss del på förskolan.

– Här på jobbet kan jag känna mig svensk för många av mina äldre kolleger har kommit hit från Finland och känns mer finska. Och när vi skickar ut information till föräldrarna skriver jag på svenska och de andra på finska. ■

Finskan är ständigt närvarande på förskolan. Det pratas och sjungs på finska, på väggarna hänger bilder med finsk text, veckodagar och månader anges på finska och i bokhyllan finns gott om finska böcker.

Hillelgårdens förskola ger **barnen en judisk grund**

PÅ HILLELGÅRDENS FÖRSKOLA I Stockholm är de judiska traditionerna de viktigaste grundstenarna i verksamheten. Förskolan är inte religiös men judiska högtider uppmärksammas och förskolan följer den judiska kalendern.

På Hillelgården går 140 barn i nio hemvisten. De är i åldrarna 1–5 år. Efter förskolan går i princip alla vidare till den judiska skolan, Hillelskolan, som sträcker sig upp till sjätte klass. Förskolan och skolan drivs av ideella Föreningen Hillel.

På grund av den senaste tidens händelser med attentat mot judar i Europa kan inte förskolan tillåta besök av journalister och förskolechefen Cecilia Moldén och Rita Salamon, personal- och kommunikationsansvarig, möter upp på Kulturhuset i stället. De berättar om en förskola som stadigt ökat i popularitet. Kön till Hillelgårdens förskola är just nu närmare 60 barn.

> *Stoltheten och intresset för det judiska har ökat.*
> **CECILIA MOLDÉN, FÖRSKOLECHEF**

– Intresset har ökat på senare år, allt fler familjer vill att deras barn ska gå hos oss. Stoltheten och intresset för det judiska har ökat, säger Cecilia.

Det finns inga krav på att barnen ska ha en särskild bakgrund för att gå i förskolan. De flesta har en judisk tillhörighet och alla är välkomna att söka så länge man är införstådd i förskolans inriktning. Personalen har också skiftande ursprung, ungefär hälften av pedagogerna har judisk bakgrund.

Femton kommuner i Stor-Stockholm ingår i upptagningsområdet och förskolan är den enda i sitt slag.

– Vi förmedlar den judiska traditionen och kulturen så att barnen har en bra grund att stå på när de lämnar oss. Det judiska finns i vardagen och i atmosfären. Vi följer den judiska kalendern och uppmärksammar och firar de stora judiska helgerna. Vi har även stängt under dessa helger. Vi har också stängt de röda dagarna men uppmärksammar inte de kristna helgerna, säger Rita.

Rita har jobbat på Hillel i tjugo år och säger att den höga kvaliteten på utbildningen är en framgångsfaktor. Men lika viktig är möjligheten att stärka sin judiska identitet.

NÄR MAN BESÖKER FÖRSKOLAN så är det ingen tvekan om att den är judisk. Där finns hyllor med judiskt material, symboler, ljus, alfabetet på hebreiska och besöker man förskolan runt måltiden får man med stor säkerhet se pojkar och några flickor med kippor.

Det gemensamma språket på förskolan är svenska.

– Jiddisch förekommer mest på sångsamlingarna och vi försöker få in mer av språket. Barnen tycker att det är roligt att sjunga traditionella sånger och man benämner olika saker och uttryck på jiddisch. Vi försöker lyfta fram språket så att det inte ska vara främmande för barnen men vi har ingen jiddischundervisning i förskolan. Hebreiska är det språk som används mest och sånger som sjungs kring shabbat är ofta på hebreiska. Och de har till exempel hebbelek där de i små grupper jobbar med hebreiskan, med alfabetet, ordlekar och sånger, säger Cecilia.

Även om man inte uppmärksammar de kristna högtiderna så är man noga med att lära barnen om andra kulturer och religioner. Det judiska kan inte stå ensamt och separat.

– Det är svårt att förstå den egna kulturen och traditionerna om man inte ser den i relation till andra kulturer

– Vår policy är att vi välkomnar alla, vi håller kosher, vi uppmärksammar judiska helger på ett pedagogiskt sätt och stänger tidigare på shabbat, säger Rita Salamon och Cecilia Moldén.

FOTO: JOHAN JEPPSSON

och traditioner. Det är viktigt för oss att hålla läroplanen levande. Vi får ibland önskemål från föräldrar som har tankar och synpunkter om hur den judiska profilen ska se ut. Men vi har vårt synsätt, vi inkluderar, vi exkluderar inte. Oavsett religiös inriktning och bakgrund kan alla hitta sin plats på Hillel, säger Cecilia och Rita.

Varför är det viktigt att det finns en judisk förskola?

– Det handlar om en stolthet och en känsla av att få vara jude fullt ut på ett ställe, det tror jag upplevs som väldigt skönt. Här äter man kosher, man kan ha kippa och får vara hur judisk man vill på ett sätt som man kanske inte kan utanför. Här skapas en trygghet och en stolthet och man håller ihop det lilla som man kan hålla ihop fast man lever i ett mångkulturellt samhälle som Sverige. Det är jätteviktigt att vi finns men det är också viktigt att man kan välja bort oss om man vill det, säger Cecilia. Rita berättar att hennes föräldrar gav henne en judisk uppväxt men valde, av olika anledningar, att inte söka plats på Hillel och så här i efterhand tycker hon att det var ett felaktigt beslut. Hon blev trygg i sin judiska identitet först i tonåren. När hon själv fick barn med en judisk man var det självklart att barnen skulle gå på Hillel.

– Och jag ser skillnaden på mina barn och mig själv. De fick en väldigt trygg judisk identitet och det känns bra. De är stolta judiska ungdomar. Hillel fyller en otroligt viktig funktion, säger hon.

Cecilia påpekar att flera av pedagogerna också påverkats av att jobba på Hillel.

– Även de känner att de har fått en insikt om den egna identiteten. Det är fantastiskt att se vad det tillför. Bara det att lära sig shabbatsånger som de aldrig sjungit tidigare.

Rita säger att man självklart kan bli trygg i sin judiska identitet utan Hillel men där läggs grunden och det blir lättare att göra vidare val i livet. Man skaffar sig också vänner för livet och får en gemenskap som följer med upp i vuxenlivet. ■

Ett lustfyllt lärande i en positiv stämning är ledorden på Elias. Med teman, utfärder till olika kulturställen, bibliotek och teater lär sig barnen svenska i naturliga och meningsfulla situationer. Förskolan tar ansvar för inlärningen av svenska medan föräldrarna har ansvaret för modersmålet finska.

Annina Rauhala och Ida Malmberg, barnträdgådslärare på språkbads-daghemmet Elias i Helsingfors.

Daghem i Helsingfors **badar barnen i svenska**

MEDVETNA FINSKA FÖRÄLDRAR SOM ser stora fördelar med tvåspråkighet söker plats för sina barn på språkbadsdaghemmet Elias i Helsingfors.

Elias tar emot finsktalande barn från fyraårsålder och under tre års tid språkbadas de i en svensktalande miljö. Personalen pratar uteslutande svenska och med hjälp av tecken, bilder, mimik och gester växer barnets förmåga att förstå och så småningom prata svenska.

– Språkbad är ett frivilligt undervisningsprogram och barnen har samma språkliga bakgrund. Hit kommer barn som pratar majoritetsspråket finska för att lära sig minoritetsspråket svenska. Barnen har inga förkunskaper i svenska. I språkbad anser man att barnen först ska bygga upp sitt modersmål i lugn och ro och när man är fyra år är man redo att lära sig svenska, säger Annina Rauhala, barnträdgårdslärare, vilket motsvarar förskollärare i Sverige.

Svenska blir språket i förskolan och hemma ska man fortsätta förstärka modersmålet. Annina hänvisar till forskningen om språkbad.

– Tänk på att barnen är här åtta till tio timmar om dagen och i början inte förstår språket. Att då fortsätta prata svenska när man kommer hem skulle bli för tungt.

Däremot uppmuntras barnen att titta på svenska barnprogram och lyssna på svensk musik för att höra språket även utanför förskolan.

Viktigt är också att föräldrarna är införstådda med att förskolan tar ansvar för den svenska inlärningen medan föräldrarna har ansvar för det finska modersmålet.

– Därför skriver vi verksamhetsbreven på finska till föräldrarna där det står exakt vilka teman vi arbetar med. Och då är det viktigt att föräldrarna diskuterar kring temat hemma med barnen på finska, säger Annina.

Elias har tre avdelningar med tjugotvå barn vardera. Smulorna är fyraåringar, Skorporna femåringar och Kringlorna sexåringar. I Finland håller man ihop sexårsverksamheten med förskolan i stället för skolan som i Sverige. På de olika avdelningarna märks det tydligt att de yngre barnen mest pratar finska med varandra och personalen men när man kommer till Kringlorna har svenskan börjat sätta sig och flera av barnen pratar svenska med både pedagoger och kompisar.

Språkbadsdaghemmen där barnen lär sig svenska är vanligast efter finska kusten, särskilt kring Vasa där språkbadet först introducerades i Finland.

– Idén är att ha ett fullständigt språkbad. Vi pedagoger har en språklig roll där vi endast pratar svenska med barnen. Det är viktigt att barnen får veta att vi förstår dem fast de inte alltid förstår oss, säger Annina.

FÖRÄLDRARNA SKA INTE KÄNNA att de behöver lära sig svenska för att skynda på barnets språkutveckling. I en del fall så finns mor- och farföräldrar som kan eller har kunnat svenska och det finns ett intresse för att vinna tillbaka språket. Men många föräldrar söker plats för sina barn eftersom de ser positiva fördelar inför framtiden.

Kullarna från Elias går vidare till språkbadsklassen i en finsk skola så att de lättare kan upprätthålla sin kulturella identitet. Tvåspråkigheten ses som ett plus och en klar konkurrensfördel för barnen i skolan och i förlängningen som vuxna.

– Svenskan som de lär sig här blir aldrig i nivå med ett modersmål men barnen får en funktionell kompetens, språkligt och skriftligt, säger Annina.

Funktionell tvåspråkighet betyder att man kan använda

FOTO: JOHAN JEPPSSON

SPRÅKBAD

■ Språkbadsundervisning i olika former ges runtom i världen bl.a. i Finland, Kanada, Australien, Kina, Japan, Irland, Schweiz, Estland, Katalonien och de baskiska provinserna i Spanien.

SPRÅKBAD I FINLAND

Språkbad är en undervisningsmetod som har funktionell tvåspråkighet som mål. Språkbadsundervisningen inleds i förskolan och fortsätter under hela den grundläggande utbildningen. Under benämningen språkbad ges emellertid flera olika typer av undervisning. Språkbadets ursprungliga syfte är att rikta sig till barn som har majoritetsspråket som modersmål, och att dessa barn med hjälp av språkbadet lär sig minoritetsspråket. Därför består största delen av språkbadsverksamheten i Finland av svenskspråkig språkbadsundervisning för finskspråkiga barn.

SPRÅKBAD KANADA

I dag är tidigt fullständigt språkbad det vanligaste språkbadsprogrammet i Kanada. Elevernas förstaspråk/modersmål är regionens eller landets majoritetsspråk och språkbadsspråket är ett minoritetsspråk med särskild status i området. Eleverna inleder det tidiga fullständiga språkbadet i 4–6 års ålder i daghem och fortsätter i språkbadet fram till 15–16 års ålder. I början av programmet används enbart språkbadsspråket som undervisningsspråk, men andelen undervisning på elevens förstaspråk ökar under skoltiden så att i årskurs 4–5 används bägge språken i nästan lika stor utsträckning.

Det förekommer ett antal olika versioner av kanadensiskt språkbadsprogram som klassificeras enligt den tidpunkt då språkbadet inleds (t.ex. tidigt) och enligt andelen undervisning på målspråket i undervisningen (t.ex. fullständigt). En central princip är också lärares konsekventa användning av målspråket i kommunikation med eleverna.

Källa: *www.uva.fi/sv/sites/immersion/about_immersion/world/*

sitt andraspråk, i det här fallet svenskan, i vardagliga sammanhang och också i mer specifika situationer.

Elias följer samma läroplan som andra förskolor men utöver det så tillkommer språkbadsmetodiken. Ida Malmberg som är barnträdgårdslärare hos Kringlorna berättar att de har teman för att uppnå bästa möjliga språkutveckling. – Våra teman kan handla om allt från årstider och kroppen till färger och former.

Temaarbetet är ett pedagogiskt arbetssätt och tas upp särskilt på samlingarna men följer också med under dagens aktiviteter och integreras i undervisningen.

– Vi badar då i de begrepp och ord som hör ihop med temat. Vi jobbar också i mindre grupper med sju, åtta barn för att inlärningsmiljön ska kännas trygg och språkinlärningen förbättras, säger Annina.

Det finns inga förbud. Vill barnen svara på finska eller blanda språk får de göra det. Men kraven stiger med åldern och under sista året ska man ha förstått den språkliga rollen. Barnen vet då att pedagogerna bara pratar svenska med dem och barnen vet också att de nu förväntas svara på svenska.

– När de är sex år försöker vi göra uppgifterna enbart på svenska, säger Ida.

ANNINA POÄNGTERAR ATT METODERNA i språkbad skiljer sig från en formell språkundervisning. Här jobbar man mycket med ett lustfyllt lärande. Språket inlärs i naturliga sammanhang och i meningsfulla situationer.

– Vi påpekar aldrig om de säger ett ord fel utan i stället upprepar vi ordet på rätt sätt, säger Ida.

På varje avdelning har barnen stationskort som med bild och text visar vilka lekar eller aktiviteter de kan välja. Med ett matematiskt tal eller ett visst antal knappar på korten visar pedagogerna hur många barn som får välja varje aktivitet så då gäller det också att räkna om man får plats. Upprepning och repetition är avgörande för att orden och begreppen man lär sig ska fastna och för att barnen ska förstå hur och i vilka sammanhang man använder dem. Och för pedagogerna gäller det att ständigt hitta nya synonymer för att språket inte ska bli för enkelt.

FOTO: JOHAN JEPPSSON

– Vi vill ge dem ett rikt språk som hjälper dem att uttrycka sig mångsidigt, säger Annina.

Vilan på 45 minuter är ”obligatorisk” för alla åldrar, de minsta sover och de äldre får lyssna på böcker och musik.

– Hjärnan behöver pausa eftersom det är mycket att ta in, förklarar Annina.

Vilken nivå är barnen på när de kommer till skolan?

– Vi har inte några nivåer utan det viktigaste är att alla förstår svenska när de börjar i ettan. Vi kräver inte att man ska kunna prata mycket men man måste förstå begreppen som kommer att användas i skolan, säger Annina.

Väl i skolan märks det att barnen har lättare för att ta till sig ännu fler språk.

Är barnen motiverade och vill lära sig svenska?

– Barn är förstås olika, en del har den där inre motivationen och andra inte. När de kommer till sexårs vill en del öva på svenskan och pratar gärna medan andra nöjer sig med att förstå, säger Ida.

– För vissa kommer det helt automatiskt att de ska prata svenska. En del barn säger inte ett ord på svenska och när de kommer till Skorporna börjar de prata. Svenskan kommer när barnet är färdig för det, säger Annina. ■

Utgivningsår: 2015, reviderad 2019 och uppdaterad 2024
ISBN: 978-91-7281-657-2
Produktion: Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget
Text: Ann-Helén Laestadius
Fotografer: Johan Jeppsson, Hans-Olof Utsi och Ann-Helén Laestadius

Länsstyrelsen Stockholm

Sámediggi
Sámedigge Sámiediggie Saemiedigkie Sametinget

LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLMS LÄN
Box 22067
104 22 STOCKHOLM
Telefon: 010–223 13 38
Webb: www.lansstyrelsen.se/stockholm
E-post: minoriteter.stockholm@lansstyrelsen.se

SAMETINGET
Box 90
981 22 GIRON/KIRUNA
Telefon: 0980–780 30
Webb: www.minoritet.se
E-post: kansli@sametinget.se